

Examen HAVO
2026

tijdvak 1
maandag 18 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 48 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Gratis kranten

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over de effecten van het uitdelen van gratis krantenabonnementen aan mensen met een laag inkomen.

Gebruik regel 1 tot en met 35 van tekst 1.

- 2p **1** Leg uit dat het uitdelen van gratis krantenabonnementen invloed kan hebben op de identiteit van de abonnees. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept identiteit;
 - informatie uit regel 1 tot en met 35 van tekst 1 om identiteit te illustreren.

Gebruik regel 36 tot en met 70 van tekst 1.

- 2p **2** Leg uit dat het gratis krantenabonnement heeft bijgedragen aan het cultureel kapitaal van de abonnees. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van cultureel kapitaal;
 - informatie uit regel 36 tot en met 70 van tekst 1 om cultureel kapitaal te illustreren.

Gebruik regel 36 tot en met 70 van tekst 1.

- 2p **3** Beredeneer dat een gratis krantenabonnement kan bijdragen aan de politieke socialisatie van de abonnees. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept politieke socialisatie;
 - informatie uit regel 36 tot en met 70 van tekst 1 om politieke socialisatie te illustreren.

Gebruik de inleiding van deze vraag.

Het uitdelen van gratis krantenabonnementen aan mensen die dit zelf niet kunnen betalen, was een idee van de hoofdredacteur van *De Gelderlander*. Het is zijn overtuiging dat iedereen toegang moet hebben tot nieuws. Hij stelt dat er een nieuwskloof dreigt te ontstaan tussen arm en rijk. Volgens de hoofdredacteur heeft iedereen nieuws nodig om de wereld en de eigen omgeving te kunnen verklaren.

- 2p **4** Beredeneer dat het idee van de hoofdredacteur om gratis krantenabonnementen uit te delen ideologisch kan zijn. Gebruik in je redenering:
- ‘denkbeelden’ uit de omschrijving van het kernconcept ideologie en informatie uit de inleiding van deze vraag;
 - ‘maatschappelijke verhoudingen’ uit de omschrijving van het kernconcept ideologie en informatie uit de inleiding van deze vraag.

Gebruik regel 36 tot en met 70 van tekst 1.

- 2p 5 Beredeneer dat het uitdelen van gratis krantenabonnementen invloed kan hebben op de sociale cohesie in de samenleving. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie;
 - informatie uit regel 36 tot en met 70 van tekst 1 om sociale cohesie te illustreren.

Zie regel 26 tot en met 35 van tekst 1.

Een mediahypothese over de invloed van media op mensen is de selectiviteitshypothese. Deze mediahypothese onderscheidt drie selectiemechanismen. Een daarvan is selectieve perceptie.

- 2p 6 Beredeneer aan de hand van een **ander** selectiemechanisme dat een krantenabonnement kan tegengaan dat mensen alleen nieuws uit hun eigen bubbel meekrijgen. Gebruik in je redenering de naam en een omschrijving van het gekozen selectiemechanisme.

Gebruik regel 36 tot en met 70 van tekst 1.

De onderzoekers besloten om ook onderzoek te doen naar de samenhang tussen politieke participatie en het hebben van een krantenabonnement.

- 2p 7
- Formuleer op basis van regel 36 tot en met 70 van tekst 1 een hypothese over de samenhang tussen politieke participatie en het hebben van een krantenabonnement, die de onderzoekers geformuleerd zouden kunnen hebben.
 - Benoem de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele in de hypothese.

Gebruik de inleiding van deze vraag.

Het kabinet-Schoof diende in 2024 een wetsvoorstel in dat onder andere kranten duurder zou maken, omdat de btw (omzetbelasting) van 9 naar 21 procent zou gaan. Ruim dertig kranten en nieuwsmedia vroegen in een paginagrote advertentie de Tweede Kamer het plan niet te steunen. De politieke besluitvorming rondom de btw-verhoging kan geanalyseerd worden met het barrièremodel waarin nadruk ligt op twee soorten macht. Een daarvan is realisatiemacht.

- 2p 8 Leg met de **andere** soort macht uit dat de kranten en nieuwsmedia het nemen van een van de barrières uit het barrièremodel probeerden te voorkomen. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een omschrijving van de andere soort macht uit het barrièremodel en informatie uit de inleiding van de vraag;
 - een omschrijving van een barrière uit het barrièremodel en informatie uit de inleiding.

Opgave 2 Aanpak van straatbendes in El Salvador

Bij deze opgave horen tekst 2 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over de aanpak van straatbendes in het Midden-Amerikaanse land El Salvador door de regering van president Nayib Bukele. El Salvador stond lange tijd bekend als een van de gevaarlijkste landen ter wereld. Straatbendes maakten er de dienst uit en moorden waren aan de orde van de dag. Bukele is sinds 2019 president van het land. In maart 2022 kondigde hij een noodtoestand af waardoor bepaalde wettelijke rechten en vrijheden buiten werking werden gesteld.

Gebruik regel 1 tot en met 17 van tekst 2.

De relatieve rust tussen 2019 en maart 2022 kwam ten einde, omdat de samenwerking tussen Bukele en de bendes werd beëindigd.

Of een samenwerking effectief is hangt af van meerdere voorwaarden.

Een hiervan is wederzijdse acceptatie.

- 2p 9 Geef aan welke **andere** voorwaarde voor effectieve samenwerking miste toen de samenwerking tussen Bukele en de bendes stopte. Gebruik in je antwoord:

- een voorwaarde voor effectieve samenwerking;
- informatie uit regel 1 tot en met 17 van tekst 2 om de missende voorwaarde te illustreren.

Gebruik regel 1 tot en met 17 van tekst 2.

Een staat is intern soeverein als die aan drie kenmerken voldoet, zoals dat de staat als het hoogste gezag regeert over een groep mensen.

- 2p 10 Beredeneer dat Bukele de noodtoestand onder andere heeft uitgeroepen, omdat een **ander** kenmerk van de interne soevereiniteit werd bedreigd.

Gebruik in je redenering:

- een kenmerk van interne soevereiniteit;
- informatie uit regel 1 tot en met 17 van tekst 2 waaruit blijkt dat dit kenmerk werd bedreigd.

Gebruik tekst 2.

Er zijn vier machtsbronnen, zoals economische machtsbronnen.

- 3p 11 Leg met een **andere** machtsbron uit dat Bukele macht uitoefent met het uitroepen van de noodtoestand in maart 2022. Gebruik in je uitleg:

- de naam en een omschrijving van een machtsbron;
- ‘doelstelling’ uit de omschrijving van het kernconcept macht en informatie uit tekst 2;
- ‘handelingsmogelijkheden’ uit de omschrijving van het kernconcept macht en informatie uit tekst 2; informatie uit tekst 2.

Gebruik tekst 2.

- 1p 12 Leg uit dat het uitroepen van de noodtoestand ten koste gaat van de rechtsbescherming van de burgers van El Salvador. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van het begrip rechtsbescherming;
 - informatie uit tekst 2 waaruit blijkt dat de rechtsbescherming wordt aangetast.

Gebruik regel 50 tot en met 61 van tekst 2.

Ondanks de kritiek op de methode-Bukele heeft Bukele gezag. Een actor kan zijn gezag ontleen aan verschillende bronnen, zoals zijn positie.

- 2p 13 Leg uit op welke **andere** bron van gezag het gezag van Bukele gebaseerd kan zijn. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een toepassing van een bron van gezag;
 - informatie uit regel 50 tot en met 61 van tekst 2 waaruit de gekozen bron van gezag blijkt.

Gebruik figuur 1.

De presidenten van Honduras, Ecuador en Colombia hebben interesse getoond in de methode-Bukele.

Er zijn twee soorten veiligheid te onderscheiden: objectieve en subjectieve veiligheid.

- 2p 14 Leg uit met welke van de twee soorten veiligheid de interesse van de presidenten in de methode-Bukele kan worden verklaard. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een omschrijving van de gekozen soort veiligheid;
 - informatie uit figuur 1 om landen te vergelijken.

Opgave 3 Tussenjaar voor Ierse scholieren

Bij deze opgave hoort tekst 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In Ierland kunnen middelbare scholieren in hun vierde jaar kiezen voor een zogenaamd *Transition Year* (TY) om hun interesses te verkennen. Dit is een tussenjaar voor scholieren waarin alleen de basisvakken Engels, Iers en wiskunde verplicht zijn. Scholen zijn verder vrij in wat ze hun leerlingen als mogelijkheden aanbieden. Het opdoen van werkervaring is een belangrijk onderdeel van het tussenjaar.

Gebruik regel 1 tot en met 32 van tekst 3.

Uit tekst 3 blijkt dat het tussenjaar onder andere als doel heeft scholieren te socialiseren.

- 2p 15 Geef aan welke functie van socialisatie met het tussenjaar gerealiseerd kan worden. Gebruik in je antwoord:
- een functie van socialisatie;
 - informatie uit regel 1 tot en met 32 van tekst 3 om de gekozen functie te illustreren.

Gebruik regel 1 tot en met 32 van tekst 3.

- 2p 16 Leg uit dat het tussenjaar in Ierland geïstitutionaliseerd is. Gebruik in je uitleg:
- ‘complex van waarden’ uit de omschrijving van het kernconcept institutionalisering en informatie uit regel 1 tot en met 32 van tekst 3;
 - ‘reguleren van gedrag/relaties’ uit de omschrijving van het kernconcept institutionalisering en informatie uit regel 1 tot en met 32 van tekst 3.

Gebruik tekst 3.

- 2p 17 Leg uit dat het feit dat sommige scholieren het tussenjaar overslaan sociale ongelijkheid in Ierland laat zien. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept sociale ongelijkheid;
 - informatie uit tekst 3 waaruit sociale ongelijkheid blijkt.

Gebruik tekst 3.

Er zijn vier soorten sociale ongelijkheid te onderscheiden, zoals een ongelijke verdeling van economische hulpbronnen.

- 2p 18 Geef aan welke **andere** soort sociale ongelijkheid te herkennen is tussen scholieren met het tussenjaar. Gebruik in je antwoord:
- de naam van een soort sociale ongelijkheid;
 - informatie uit tekst 3 om de gekozen soort sociale ongelijkheid te illustreren.

Gebruik tekst 3.

- 2p 19 Beredeneer dat de invulling van het tussenjaar gevolgen kan hebben voor de sociale mobiliteit in het latere leven van scholieren. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van opwaartse sociale mobiliteit;
 - informatie uit tekst 3 die je redenering ondersteunt.

De Nederlandse overheid heeft een aantal instrumenten om sociale ongelijkheid te beïnvloeden. Een daarvan is het overheidsinstrument: verzekeren tegen inkomensverlies.

Stel dat de Ierse overheid dezelfde overheidsinstrumenten heeft.

- 2p 20
- Formuleer zelf bij een **ander** overheidsinstrument een maatregel die kan bevorderen dat alle scholieren op gelijke wijze kunnen deelnemen aan het tussenjaar.
 - Noem de naam van het gekozen overheidsinstrument.

Opgave 4 Wonen in Hellendoorn

Bij deze opgave hoort tekst 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In tekst 4 wordt een korte schets gegeven van het wonen in het dorp Hellendoorn. Verschillende inwoners van Hellendoorn vertellen over het samenleven in het dorp.

Gebruik regel 1 tot en met 32 van tekst 4.

Er zijn verschillende typen sociale bindingen te onderscheiden, zoals economische bindingen.

- 2p 21 Geef aan welke **twee andere** typen sociale bindingen tussen inwoners van Hellendoorn in tekst 4 beschreven worden. Gebruik in je antwoord per type sociale bindingen de naam en informatie uit regel 1 tot en met 31 van tekst 4.

Gebruik regel 1 tot en met 56 van tekst 4.

Er zijn verschillende factoren die sociale cohesie kunnen bevorderen.

- 2p 22 Geef aan welke **twee** factoren die sociale cohesie kunnen bevorderen te herkennen zijn in tekst 4. Gebruik in je antwoord per factor die sociale cohesie bevordert de naam en informatie uit regel 1 tot en met 56 van tekst 4.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik regel 1 tot en met 56 van tekst 4.

Uit tekst 4 blijkt dat voor inwoners van Hellendoorn nabuurschap ('noaberschap') erg belangrijk is.

2p 23 Leg uit dat nabuurschap in Hellendoorn een sociale institutie is.

Gebruik in je uitleg:

- de omschrijving van het kernconcept sociale institutie;
- informatie uit regel 1 tot en met 56 van tekst 4 waaruit het kernconcept sociale institutie blijkt.

Gebruik regel 49 tot en met 71 van tekst 4.

In tekst 4 staat dat als je als buitenstaander in Hellendoorn 'gewoon meedoet', je volgens de burgemeester vanzelf in de dorpsgemeenschap wordt opgenomen.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen twee specifieke vormen van socialisatie: acculturatie en enculturatie.

2p 24 Leg met een van deze vormen van socialisatie uit dat 'om gewoon mee te doen' buitenstaanders gesocialiseerd moeten worden volgens de burgemeester. Gebruik in je uitleg:

- de naam en omschrijving van de gekozen vorm van socialisatie;
- de omschrijving van het kernconcept cultuur en informatie uit regel 49 tot en met 71 van tekst 4.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.